

ZO!

OP NAAR EEN SCHOOON NEDERLAND

DAAROM

De Landelijke Aanpak Zwerfafval

Jack Broekaart
HOOFD AFDELING AFVAL EN MATERIALEN
RIJKSWATERSTAAT

'ONZE GEZAMENLIJKE BOODSCHAP IS KRACHTIG'

'Zwerfafval opruimen is nodig, dat is heel helder. Wij willen allemaal een schone en gezonde woonomgeving. Een rommelige omgeving straalt uit dat er geen aandacht voor de inwoners is, het kan zelfs gevoelens van onveiligheid oproepen. Dat we nu een Landelijke Aanpak Zwerfafval hebben waarin we met drie organisaties optrekken, maakt onze boodschap voor een schoon Nederland krachtig. En voor het eerst ligt er een gezamenlijke aanpak, ook in de uitvoering! Het gaat om openbare ruimte, die is van ons allemaal. We moeten het met z'n allen aanpakken. Rijkswaterstaat werkt al 20 jaar via een maatwerk aanpak samen met gemeenten aan gedragsverandering bij mensen. Onze belangrijkste boodschap: motiveer burgers zwerfafval te voorkomen en op te ruimen. Daar ligt de wortel en daar maken we samen het verschil.'

Helene van Zutphen
DIRECTEUR NEDERLANDSCHOON

'ONZE ACTIES ZIJN ZO EFFECTIEVER'

'In 2015 ontstond het idee voor een gezamenlijke aanpak van zwerfafval. Het jaar erop werd het officieel en dit jaar zijn we op basis van een gezamenlijk plan volop aan de slag. Om echt een verschil te maken – op naar een schoon Nederland – is het nodig dat we tot in de haarvaten van de maatschappij mensen bereiken. Dat kan nu vanuit de samenwerking. We hebben elk ons eigen netwerk en expertise. Samen met onze partners NVRD en Rijkswaterstaat richten we ons op consumenten, bedrijven en gemeenten en zijn daarbij achter de schermen continu bezig met nieuwe ideeën, educatie en activiteiten. Door de verbinding die we met elkaar hebben, bereiken we meer mensen. Onze acties zijn daardoor zeer effectief.'

Olaf Prinsen
DIRECTEUR NVRD

'WE VERSTERKEN ELKAAR'

'Onze leden, gemeenten en de gemeentelijke reinigingsdiensten, zijn verantwoordelijk voor het beheer van de openbare ruimte. Zij houden straten, parken en nog veel meer plekken schoon en komen dicht bij de thuiswereld van mensen. Zij weten hoe belangrijk mensen een schone leefomgeving vinden. Ik mag ook dit jaar weer de Uitbinker uitreiken aan iemand die zich uitzonderlijk heeft ingezet voor een schone leefomgeving. Mijn waardering voor de mensen die het opruimwerk doen, is groot. De uitreiking van de Uitbinker is een van de vele activiteiten in de gezamenlijke zwerfafvalaanpak waarin we alle drie met onze eigen achterban en expertise een belangrijke bijdrage leveren. Door dit gezamenlijk te doen leren we van elkaar en brengen we een schoner Nederland dichterbij. Samen staan we sterk.'

In de Landelijke Aanpak Zwerfafval trekken drie partijen met elkaar op: **Rijkswaterstaat**, de **NVRD** (Koninklijke Vereniging voor Afval- en Reinigingsmanagement) en **NederlandSchoon**. De samenwerking maakt hun boodschap voor een schoon Nederland krachtig en effectief.

tekst Inge Pauw beeld Janine Bekker

Over de inhoud

ZO! pakken we zwerfafval aan in Nederland, dat laten we u in dit magazine zien. Vanaf 2016 werken heel veel burgers, bedrijven en overheden aan een schoon Nederland in de Landelijke Aanpak Zwerfafval.

In dit magazine kunt u lezen hoe trots we zijn dat we gezamenlijk zo veel activiteiten ontplooiën met zulke goede resultaten. Onze uitdaging als partners – Rijkswaterstaat, NVRD en NederlandSchoon – is dat schoon de norm wordt voor Nederland. Met andere woorden: dat het normaal is dat je niets op de grond gooit. Dat is een kwestie van gedragsverandering en daar heb je een lange adem voor nodig.

We willen graag de samenwerking in de Landelijke Aanpak Zwerfafval in stand houden voor de toekomst. Door de constante en jarenlange financiering van de verpakkende industrie lopen we in Europa voorop met onze gezamenlijke aanpak van zwerfafval. Gemeenten geven ook veel geld uit om zwerfafval op te ruimen en te voorkomen. Ons doel is dat meer en meer partijen zich verantwoordelijk voelen om zwerfafval te voorkomen, zich daar actief voor inzetten en daar ook geld voor uittrekken. Wij willen onze gezamenlijke positieve acties doorzetten: op naar een schoon Nederland.

Helene van Zutphen, directeur Stichting Nederland Schoon
Ook namens de partners van de Landelijke Aanpak Zwerfafval Jack Broekaart, Rijkswaterstaat
Olaf Prinsen, NVRD (Koninklijke Vereniging voor Afval- en Reinigingsmanagement)

- 02 DAAROM**
Samen werken aan de Landelijke Aanpak Zwerfafval
- 04 VOORWOORD**
Op naar een schoon Nederland
- 05 SCHONE RESULTATEN**
De feiten over onze initiatieven
- 06 TOEKOMSTBEELD 2025**
Schoon is de norm
- 08 JISKA BEELEN**
'Iedereen was trots op 30 vuilniszakken vol'
- 09 LANDELIJKE AANPAK ZWERFAFVAL**
Naar minder zwerfafval
- 13 ANDRIES POPPE**
'De snoeproute-aanpak is veelbelovend'
- 14 ZWERFAFVAL: DE AANPAK**
Een overzicht van initiatieven en activiteiten
- 17 ROSA HOENDERVANGERS**
'Het werd een heel fanatieke schoonmaakactie!'
- 18 ZWERFAFVALVERGOEDING**
Extra geld voor gemeenten
- 20 EUROPA**
Nederland is gidsland op zwerfafval
- 21 GEDRAGSBEÏNVLOEDING**
'Stimuleer het goede gevoel'
- 22 SCHOON BELONEN**
Inzamelen van zwerfafval wordt beloond

COLOFON ZO! is een uitgave van de partners van de Landelijke Aanpak Zwerfafval, oktober 2017.
Concept en realisatie: MPG. Amstelveen. Lithografie: Grafimedia-Amsterdam. Drukker: SMG Groep, Hasselt (Ov).
Contact: info@nederlandschoon.nl

Schone resultaten

Meer en meer burgers, bedrijven en overheden werken met succes aan het schoonmaken en schoonhouden van Nederland.

223.500
SUPPORTERS VAN SCHOON

Iedereen kan zich opgeven als Supporter van Schoon: als particulier, of met je sportclub, gemeente of bedrijf. In 5 jaar tijd hebben meer dan 220.000 Supporters van Schoon zich aangesloten bij deze landelijke beweging.

VEEL EVENEMENTEN
DOEN MEE AAN DE ZWERFAFVAL-AANPAK

FESTIVALS
Veel (jaarlijks terugkerende) evenementen doen mee aan de zwerfafvalaanpak, zoals de meeste Bevrijdingsfestivals, Limburgs Mooiste, Vierdaagsefeesten Nijmegen, Zwarte Cross, EK Hockey en nog veel meer.

IN 10 JAAR TIJD
2 KEER SCHONER

DE SCHOONSTE-STRANDENVERKIEZING
De stranden werden in 2017 opnieuw hoog (= zeer schoon) gewaardeerd door meer dan 22.000 stemmers en ANWB-inspecteurs. De stranden zijn in 10 jaar tijd twee keer schoner geworden, mede dankzij deze verkiezing.

60 GEMEENTEN
GESTEURD MET MAATWERK DOOR LAZ-PARTNERS

MAATWERK
Inmiddels hebben de partners van de Landelijke Aanpak Zwerfafval zo'n 60 gemeenten geholpen met advies en lokale bijeenkomsten. Een nieuwe maatwerkregeling is in september gestart. Met deze regeling krijgen gemeenten een paar dagen een expert 'in huis'. Zij helpen op het gebied van zwerfafvalgedrag, -beleving of -participatie. De eerste 8 gemeenten hebben zich aangemeld.

616 WINKELGEBIEDEN
DOEN MEE AAN VERKIEZING SCHOONSTE WINKELGEBIED

SCHOONSTE WINKELGEBIED
Steeds meer gemeenten doen mee aan de Verkiezing van het Schoonste Winkelgebied 2016: 63 gemeenten. 2017: 89 gemeenten en 616 winkelgebieden.

113.000 DEELNEMERS
NIEUW RECORD!

DE LANDELIJKE OPSCHOONDAG (25 MAART 2017)
De deelname aan de Landelijke Opschoondag blijft groeien en telde in 2017 ruim 113.000 deelnemers die op ca. 2.500 locaties opschoonacties organiseerden onder het motto Eén buurt, één missie (ca. 700 scholen, 1.000 bedrijven en maatschappelijke organisaties en 800 vrijwilligersacties in bijna alle gemeenten).

KENNISBIJENKOMSTEN

KENNIS DELEN
In 2016 is wetenschappelijke kennis over zwerfafval breed uitgedragen. Vooral kennis over bewust en onbewust zwerfafvalgedrag, zwerfafvalvoorzieningen en omgevingsfactoren die effect hebben op zwerfafval. Hierdoor wordt de aanpak van zwerfafval effectiever. In 2017 zijn er kennisbijeenkomsten over onder andere snoeproutes, beheer en inrichting openbare ruimte, centrumgebieden en evenementen.

1.500 BEZOEKERS
PER MAAND EN MEER DAN **5.500 DOWNLOADS** VAN RAPPORTEN

KENNISWIJZERZWERFAFVAL.NL
Het kennisportaal Kenniswijzer Zwerfafval is in 2016 maandelijks gemiddeld 1000 keer bezocht door professionals en er zijn meer dan 5.500 rapporten gedownload. In het tweede kwartaal van 2017 zijn dit er 1.500 per maand.
NIEUWE AANWINSTEN: een stappenplan voorkomen van afval naast containers, handreiking adoptie van afvalbakken, toolkits voor fastfoodketens en nog veel meer.

NOVEMBER 2017 ZWERFAFVALGEDRAGSTOOL

ZWERFAFVALTOOL
Om de kennis toegankelijker te maken, wordt er een zwerfafvalgedragstool ontwikkeld (november 2017). De gebruiker krijgt op basis van een aantal vragen advies over effectieve interventies op het gebied van gedrag, beleving en participatie.

Toekomstbeeld

een gezamenlijk doel

tekst Inge Pauw beeld Matthijs Wetterauw

Onze wens is dat het schoon is om ons heen en dat we daar gezamenlijk verantwoordelijk voor zijn. In de hele keten: van het ontwerp van een verpakking tot het opruimen, dragen we zorg voor onze buurt en ons milieu. We zien afval als een waardevolle grondstof. En we zijn een gidsland voor Europa in de strijd tegen zwerfafval.

UITGANGSPUNTEN

SCHOON IS PRETTIG

Een schone leefomgeving heeft waarde; het geeft ons een veilig, betrokken en prettig gevoel. We voelen ons verantwoordelijk voor het schoonhouden van de buurt.

AFVAL IS GRONDSTOF

Afval dat wordt gerecycled bespaart grondstoffen. Zwerfafval is een onnodige verspilling.

SCHOON IS GEZOND

Een groot deel van het zwerfafval breekt langzaam of zelfs helemaal niet af in de natuur. Dat vervuult de natuur en onze leefomgeving en is slecht voor mens en dier.

SCHOON IS DE NORM

Als je niets laat slingeren, hoef je het ook niet op te ruimen. Dat scheelt in de kosten. Pak zwerfafval aan bij de kern: voorkomen is beter dan genezen.

Jiska Beelen is schoolmoeder en 'Groencommissie'-lid bij de Bavinckschool in Haarlem

'Zien opruimen doet opruimen'

Jiska was een van de begeleiders van ruim 200 schoolkinderen die deelnamen aan de Landelijke Opschoondag in maart. 30 propvolle vuilniszakken aan zwerfafval plukten ze uit het Haarlemse stadspark.

tekst Margriet Zuidgeest beeld Janine Bekker

'Het was een tip van de gemeente: deelnemen aan de Landelijke Opschoondag. Zo'n actie paste perfect bij het principe van de Eco-school waar mijn jongste zoon op zit. 'Eco' is een Europees schoolkeurmerk waarbij afval een van de belangrijke thema's is.'

DOORTIMMERD DRAAIBOEK

'Als kind had ik al aandacht voor het milieu. Mede dankzij mijn vader, die vond dat we 'goed voor de aarde moeten zorgen'. Zelf probeer ik mijn kinderen ook milieubewust te maken; rotzooi hoort in de prullenbak en afval scheiden we.

De Opschoondag zag ik dan ook als een mooie actie met een tweeledig doel: schoolkinderen bewust maken van het zwerfafvalprobleem én een schoon park. Omdat zo'n evenement met een hele school nogal een logistieke uitdaging is, maakten we als Groencommissie een doortimmerd draaiboek.'

SUPERTROTS

'En daar gingen we, gehuld in hesjes, gewapend met prikstok én stevige werkhandschoenen. Bij het park stond de Haarlemse reinigingsdienst behulpzaam klaar en de wethouder van Duurzaamheid gaf de aftrap. Leuk, die betrokkenheid vanuit de gemeente! Elke klas nam een deel van het park voor z'n rekening. In theorie althans, want in de praktijk was iedereen overal bezig. Zien opruimen doet opruimen – zo bleek ook hier. Opvallend vond ik dat niemand zei: "Ik ga toch niet andermans rotzooi opruimen!" Integendeel, iedereen was supertrots op de 30 vuilniszakken vol blikjes, plastic en waiafval!'

Landelijke aanpak zwerfafval

Effectief dankzij samenwerking overheid, bedrijfsleven en burgers
tekst Sjoerd Wielenga beeld Saskia Jansen

De Landelijke Aanpak Zwerfafval (LAZ) is sinds 2016 van start en werpt zijn vruchten af. De aanpak is effectief, niet in de laatste plaats door de goede samenwerking tussen de drie deelnemende partijen, te weten NederlandSchoon, Rijkswaterstaat en de Koninklijke Vereniging voor Afval- en Reinigingsmanagement (NVRD). Zij slaan de handen ineen voor een schoon Nederland.

De verschillende partners in de Landelijke Aanpak Zwerfafval hebben ieder hun eigen inbreng. NederlandSchoon verbindt de partijen en richt zich met acties en campagnes op het grote publiek en het bedrijfsleven. Rijkswaterstaat adviseert gemeenten over de aanpak van zwerfafval met de focus op een integrale aanpak en veel aandacht voor gedragsverandering. NVRD brengt expertise in op het gebied van het beheer van de openbare ruimte.

SCHOONHOUDEN EN SCHOONMAKEN

Wat levert deze samenwerking in de Landelijke Aanpak Zwerfafval op? De aanpak verloopt over twee sporen. Allereerst gaat het erom dat mensen steeds meer gedrag vertonen waarbij

zwerfafval niet ontstaat omdat iedereen altijd zijn afval opruimt. De focus ligt dus op het voorkomen van zwerfafval. Gedragsbeïnvloeding staat dan ook boven aan de agenda. De aanpak zorgt ervoor dat 'lastige gebieden', met meer zwerfafvaloverlast en verschillende beheerders, ook goed kunnen worden aangepakt. Een voorbeeld van een gebied met verschillende beheerders is een stationsplein. Daar zijn consumenten, gemeente, openbaarvervoertpartijen en beheerders gezamenlijk verantwoordelijk voor het schoonhouden. Daar kunnen Rijkswaterstaat, de NVRD en NederlandSchoon samen aan de slag, vanuit ieders eigen verantwoordelijkheid.

KRACHTEN BUNDELEN

Een ander mooi voorbeeld van de samenwerking in de Landelijke Aanpak Zwerfafval is de 'snoeproute-aanpak'. Om dit te laten slagen is er samenwerking nodig tussen de school, de supermarkt en de gemeente. Rijkswaterstaat en NederlandSchoon kunnen deze partijen bij elkaar brengen. Voor kinderen zijn er veel activiteiten ontwikkeld. Voor de basisschool zijn er verschillende lespakketten over

De focus ligt dus op het voorkomen van zwerfafval. Gedragsbeïnvloeding staat dan ook boven aan de agenda

> LEES VERDER OP P.11

50
MILJOEN KILO
ZWERFAFVAL PER JAAR

**AFBRAAKTIJDEN*
ZWERFAFVAL**

(Bron: NederlandSchoon)

6 MAANDEN
PAPIER

2-12 JAAR
SIGARETTENPEUKEN

1-5 JAAR
IJSSTOKJES

**MINIMAAL
50 JAAR**
BLIKJES

ONEINDIG
PLASTIC

ONEINDIG
GLAS

* Afbraaktijden variëren afhankelijk van de omstandigheden. Vermelde afbraaktijden zijn daarom een indicatie.

250
MILJOEN EURO
KOSTEN VOORKOMEN EN
OPRUIMEN

(Bron: Deloitte)

Ieder jaar kost zwerfafval voorkomen en opruimen de belastingbetaler **250 MILJOEN EURO**

PEUKEN EN KAUWGOM
Per jaar worden **7-10 MILJARD* PEUKEN** op straat gegooid

Per jaar wordt **1,5 MILJOEN* KILO KAUWGOM** op de grond gespuugd

* Cijfers zijn een indicatie.

ZIJN WE BEREID OP TE RUIMEN?

(Bron: Motivation 2017)

95% **VERUIT DE MEESTE NEDERLANDERS** zien het belang in van een schone leefomgeving en vinden het vanzelfsprekend om hun afval in de afvalbak te gooien (95%)

72% In eigen buurt en straat voelt ca. **72% VAN DE NEDERLANDERS** zich zelf verantwoordelijk voor een schone omgeving

62% **62% VAN DE NEDERLANDERS** zegt (soms) afval op te ruimen dat anderen op straat hebben achtergelaten, om dat alsnog in de afvalbak te gooien

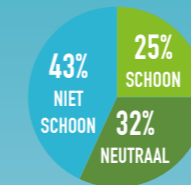

43% **43% VAN DE NEDERLANDERS** is bereid om in de toekomst (voor het eerst of opnieuw) deel te nemen aan een zwerfafvalopruimactie

VINDEN WIJ NEDERLAND SCHOON?

(Bron: TNS NIPO | april 2017)

25% **VAN DE NEDERLANDERS** vindt Nederland schoon wat betreft zwerfafval

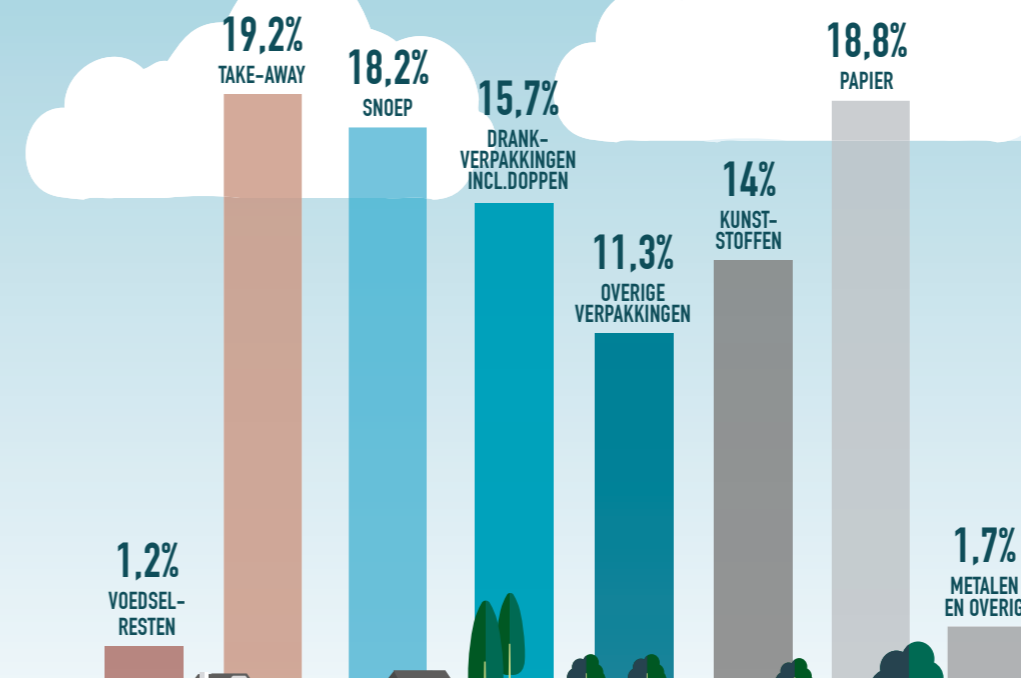
32% **VAN DE NEDERLANDERS** vindt Nederland niet schoon maar ook niet vies

43% **VAN DE NEDERLANDERS** vindt Nederland niet schoon

SOORTEN ZWERFAFVAL (EXCLUSIEF KAUWGOM EN PEUKEN)

(Bron: Rijkswaterstaat 2016)

Bij afronding 100,1%

Landelijke aanpak zwerfafval

zwerfafval in omloop. Door de Landelijke Aanpak Zwerfafval is er overzicht en kunnen activiteiten aan elkaar gekoppeld worden en elkaar versterken. De website aandeslagmetafval.nl brengt bijvoorbeeld allerlei lespakketten in zicht. De schonewegenaanpak in en rond Hoogeveen is uniek in Nederland. Regionale ondernemers, de gemeente Hoogeveen, NederlandSchoon en Rijkswaterstaat hebben gezamenlijk een aanpak uitgerold om zwerfafval langs wegen, op verzorgingsplaatsen, bij fastfoodketens, tankstations en op carpoollocaties te verminderen.

GOED GEVOEL

Daarnaast moet er schoongemaakt worden waar zwerfafval ligt. Dat is niet alleen een taak van de overheid, ook burgers, bedrijven en organisaties kunnen daarin participeren. Vaak ook op vrijwillige basis. Ze doen dat uit eigenbelang of omdat het een goed gevoel geeft.

Naast de gemeentelijke schoonmaak of door vrijwilligers zijn er ook andere activiteiten om mensen in beweging te krijgen. Een voorbeeld is de Verkiezing

> LEES VERDER

Landelijke aanpak zwerfafval }

van het Schoonste Winkelgebied. Hiermee worden de winkeliers aangespoord hun eigen stoep schoon te houden. Als onderdeel van dit project organiseren Rijkswaterstaat en NederlandSchoon samen kennisbijeenkomsten. Tijdens deze bijeenkomsten delen gemeentebesturen en het mkb hun uitdagingen en hun obstakels. Er worden problemen besproken, maar vooral ook oplossingen gedeeld. De Landelijke Aanpak Zwerfafval bewandelt deze twee sporen met allerlei ideeën en initiatieven voor activiteiten en maatregelen. Belangrijk voordeel is dat alle LAZ-partijen dezelfde boodschap uitstralen, zowel inhoudelijk als in de manier waarop het verpakt wordt.

GELDSTROMEN

Het Afvalfonds Verpakkingen int een afvalbeheersbijdrage bij het verpakkende bedrijfsleven; bedrijven als Albert Heijn, Coca-Cola, McDonald's en Heineken dragen hieraan bij. NederlandSchoon wordt hieruit gefinancierd. Daarnaast is er de zwerfafvalvergoeding voor gemeenten die ook uit het Afvalfonds Verpakkingen wordt betaald. Gemeenten gebruiken kennis en materialen van de LAZ voor een goede besteding van deze gelden. Voorloper van het Afvalfonds Verpakkingen was het Afvalfonds. Diverse LAZ-projecten worden hier nog uit gefinancierd en grotendeels gezamenlijk uitgevoerd. Ook het Ministerie van I&M draagt bij aan de uitvoering van de LAZ-projecten.

Hoe gaan we te werk?

- Participatie en publieksactivatie**
 We werken aan verbinding met burgers, overheden en bedrijven. We delen kennis en bieden handvatten om houding en gedrag van de doelgroepen te beïnvloeden. Zo houden we de leefomgeving schoon. Iedereen kan een Supporter van Schoon worden.
- Beheer en inrichting openbare ruimte**
 Wij ondersteunen gemeenten bij het voorkomen en opruimen van zwerfafval. Wij stellen kennis, voorzieningen en communicatiematerialen ter beschikking voor het schoonmaken en schoonhouden van de openbare ruimte.
- Centrumgebieden**
 De binnenstad wordt schoner door gezamenlijke acties.
- Verkeer en vervoer**
 De snelwegen worden schoner door kennisoverdracht en intensieve samenwerking met RWS, provincie, gemeente, fastfood- en pompstationketens.
- Vrije tijd**
 Gebiedsbeheerders en organisatoren werken samen met bezoekers aan schonere evenementen/festivals, stranden en recreatiegebieden.
- Jeugd**
 We zorgen ervoor dat er op scholen regelmatig aandacht is voor de aanpak van zwerfafval. Dat stimuleren we door het aanbieden van aansprekend lesmateriaal en door scholen te laten participeren in schoon-activiteiten.
- Schoon Belonen**
 Sportclubs, scholen en andere maatschappelijke organisaties zetten zich actief in voor een zwerfafvalvrije omgeving. Wij faciliteren en inspireren pilotgemeenten met een aanstekelijke, op maat gemaakte aanpak. (Lees meer over deze pilot op pagina 22.)

Voor de Verkiezing van het Schoonste Winkelgebied worden winkeliers aangespoord hun eigen stoep schoon te houden

WEBSHOPSCHOON.NL

Iedereen die aan de slag wil met zwerfafval kan in deze webshop materialen bestellen.

KENNISWIJZER

De Kenniswijzer zwerfafval is een online platform waarop kennis over de aanpak van zwerfafval wordt gedeeld. De site is bedoeld voor iedereen die professioneel of als vrijwilliger met zwerfafval te maken heeft, zoals mensen die werken bij de overheid, scholen, winkels of in recreatiegebieden. Zie www.kenniswijzerzwerfafval.nl.

Andries Poppe is wethouder in Emmeloord, onder meer verantwoordelijk voor milieu en reiniging

'50 procent minder zwerfafval op snoeproute'

Wethouder Andries Poppe was betrokken bij het initiëren van de 'snoeproute'. Langs de route worden extra prullenbakken en communicatiemateriaal geplaatst, waardoor zwerfafval van scholieren afneemt.

tekst Margriet Zuidgeest beeld Janine Bekker

'Vroeger was het ondenkbaar dat je zomaar iets weggooide. Zelfs meubels gingen over van ouders naar kinderen. Duurzaamheid *avant la lettre*. Zelf kreeg ik mee dat je je best moest doen de aarde door te geven. Dat speelde ongetwijfeld een rol toen ik besloot boer te worden, maar zeker nu ik wethouder duurzaamheid ben.'

VEELBELOVEND

'Volgens mij willen mensen een omgeving die schoon is, netjes houden. Omgekeerd heeft rommel een negatief effect, soms zelfs op de sociale veiligheid. Daarom is onze gemeente, in samenwerking met winkeliers en scholen, al jaren bezig met het verminderen van zwerfafval. Een actueel voorbeeld is de *snoeproute*. Onderweg gooien scholieren vaak blikjes en snoepwikkels op straat. Door het plaatsen van meer prullenbakken en borden met 'Gebruik de afvalbak' en 'Bedankt!', vermindert het zwerfafval. Tot maar liefst 50 procent, bleek uit pilotonderzoek. Hier loopt het snoeproute-project nog, maar deze pilot lijkt veelbelovend.'

BEDRIJFS- VS. HUISHOUDELIJK AFVAL

'Verder speelt er wat betreft scholen het onderscheid tussen bedrijfs- en huishoudelijk afval. Kort door de bocht: bedrijfsafval komt meestal op één hoop. Helaas worden scholen ook als bedrijven gezien. Wij pleiten er bij de Rijksoverheid voor om schoolafval te behandelen als huishoudelijk afval. Kinderen kunnen het dan scheiden, net als thuis. Vervolgens zullen ze ook bewuster met zwerfafval omgaan. Belangrijk, want zij moeten later tenslotte onze aarde doorgeven!'

Zwerfafval: de aanpak

Wat kun je doen aan zwerfafval? Heel veel! Ziehier een verzameling initiatieven en activiteiten waaraan velen – burgers, bedrijven en overheid – hebben meegewerkt.

tekst Manon Laterveer-de Beer, beeld NederlandSchoon

BENCHMARK SCHOON

De Benchmark Schoon is een kennis- en managementinstrument waarmee gemeenten door onderlinge vergelijking van kwaliteit, kosten en aanpak zoeken naar aanknopingspunten voor effectiever Schoonbeheer. In bijeenkomsten bespreken gemeenten hun beheerprestaties en wisselen ze *best practices* uit. De Benchmark Schoon is in 2017 van start gegaan met 35 gemeenten, waarvan de gemeenten Amsterdam, Utrecht, Den Haag, Rotterdam en Arnhem.

NIEUWJAARSVEGEN JANUARI

Dankzij de vele Supporters van Schoon groeide Nieuwjaarsvegen sinds de eerste editie in 2015 uit tot een groot succes. Totaal zijn er in deze periode 1,5 miljoen vuurwerkafvalzakken verspreid rond de jaarwisseling. In 2018 zal Nieuwjaarsvegen op eigen benen staan.

WATERPAKKET VOOR JACHTHAVENS

Met een speciaal waterpakket kunnen jachthavens hun locatie schoonhouden. Naast opvallende 'Wij zijn Supporter van Schoon'-afvalbakken bevat het pakket schepnetten om plastic op te vissen, een peukenzuil en meer.

MAATWERKAANPAK WINKELGEBIEDEN

Via verschillende pilots is een maatwerk aanpak voor schone centrumgebieden ontwikkeld. Prullenbakken, tegelstickers en posters stimuleren het publiek o.a. bij winkelcentrum Emiclaer in Amersfoort om afval in de bak te gooien.

SCHOONSTE STRANDEN VERKIEZING AUGUSTUS

Met een wervende campagne – in samenwerking met de ANWB – worden strandliefhebbers bewust gemaakt van het belang van schone stranden. Samenwerking tussen paviljoenhouders, beheerders, gemeenten en bezoekers staat hierbij centraal. In juli en augustus 2017 stemde een recordaantal van 21.437 Nederlanders op hun favoriete en schoonste strand. Een stijging van 23% ten opzichte van 2016.

SCHONE AVOND4DAAGSE MEI-JUNI
Aan de eerste editie van de Schone Avond-4daagse deed in 2017 een tiental gemeenten mee. Duizenden kinderen hebben ervoor gezorgd dat het een opgeruimd evenement is geworden en de Supporter van Schoon-vuilszakken zijn massaal gebruikt.

JANUARI

FEBRUARI

MAART

APRIL

MEI

JUNI

JULI

AUGUSTUS

KEURMERK BEELDSCHOON

Bedrijven die voldoen aan de eisen die bijdragen aan een mooie, schone buitenruimte, ontvangen het keurmerk Beeldschoon. Dit is een initiatief van de NVRD.

LANDELIJKE OPSCOONDAG MAART

De Landelijke Opschoondag – inmiddels de 15e – brengt in het voorjaar door het hele land mensen, gemeenten en bedrijven op de been tegen zwerfafval. Een evenement dat jaarlijks groeit, met in 2017 een recordaantal van 113.000 deelnemers die op 2.500 locaties opschoonacties organiseerden.

AFVALEUCATIE: SPELENDERWIJS LEREN

www.aandeslagmetafval.nl is het centrale educatieve platform over zwerfafval voorkomen en afval recyclen. Het startpunt voor leerkrachten uit het primair onderwijs en docenten uit het voortgezet onderwijs wordt jaarlijks zo'n 50.000 keer bezocht. Je vindt er lesmaterialen waarmee op eigen wijze afvallessen gegeven kunnen worden. Dat het onderwerp leeft op scholen blijkt ook uit de deelname van meer dan 700 scholen aan de Landelijke Opschoondag. De educatieve materialen uit de webshop worden in groten getale besteld.

MAATWERKREGELING

De maatwerkregeling van Rijkswaterstaat is gestart. Met deze regeling krijgen gemeenten een paar dagen een expert 'in huis'. Zij helpen op het gebied van zwerfafvalgedrag, -beleving of -participatie. De eerste 8 gemeenten hebben zich aangemeld.

SAMENWERKING BEVRIJDINGSFESTIVALS MEI

In 2016 deden alleen Roermond en Groningen mee, in 2017 is de samenwerking uitgebreid en deden 12 van de 14 officiële Bevrijdingsfestivals mee. Op al deze festivals is er door de samenwerking meer aandacht besteed aan het schoonhouden van het evenemententerrein. Er is van de festival-organisatoren positieve feedback ontvangen.

VERKEER EN VERVOER

Deze zomer is NederlandSchoon in samenwerking met Rijkswaterstaat en de gemeente Hooogeveen een project gestart om het zwerfafval langs wegen terug te dringen. Naast het optimaliseren van de afvalvoorzieningen zijn er diverse borden en andere communicatiematerialen in en rondom wegen, tankstations, fastfoodrestaurants en carpoolplekken geplaatst. De maatregelen hebben tot doel het weggooigedrag van de automobilist positief te beïnvloeden. Het effect van de maatregelen wordt in het najaar getest.

KEEP IT CLEAN DAY SEPTEMBER

Op de derde vrijdag in september ruimen tienduizenden Nederlanders rondslingerend zwerfafval in de buurt op. Wat begon met een persoonlijk initiatief van Annette Dölle in 2011 is nu voor velen een begrip.

10 UITREIKING UITBLINKER 2017 NOVEMBER

Eenmaal per twee jaar wordt de Uitbinker uitgereikt aan een medewerker uit de reinigings- en afvalbranche. Hiervoor kunnen mensen én teams genomineerd worden. Door het werk van de reinigers in de schijnwerpers te zetten krijgt het imago van het vak en de reinigings- en afvalbranche in het algemeen een positieve impuls.

SPORTORGANISATIES IN ACTIE

Spelers, bestuur, vrijwilligers en supporters van FC Volendam zorgden samen voor schone routes buiten, alsook in het stadion tijdens thuiswedstrijden. Er werd - met Supporter van Schoonmaterialen - aandacht gevraagd voor afvalscheiding en opruimen.

SNOEPROUTE

De snoeproute-aanpak reduceert zwerfafval tot 50%. Gemeenten zoals Noord-oostpolder en Utrecht kiezen voor het herinrichten en bijplaatsen van afvalvoorzieningen en inzet van heldere communicatie. Op deze manier wordt op een positieve manier aandacht gegeven aan schone routes tussen supermarkten en scholen.

SEPTEMBER

OKTOBER

NOVEMBER

DECEMBER

ZWERFAFVALCONGRES HET RENDEMENT VAN SCHOON NOVEMBER

Een congres (5e editie op 20 november 2017) dat - met 400 deelnemers - inspireert in het tegengaan van zwerfafval. Nuttig voor winkeliers, gemeenten, horecaondernemers, bedrijven en organisaties om te netwerken. Sprekers uit binnen- en buitenland delen hun ervaringen.

SPELDJESREGEN

Dit project is erop gericht om de bestaande Supporters van Schoon te bevestigen in hun positieve bijdrage aan een schone buurt door de overduidelijke en meest aantekelijke voorbeelden jaarlijks in het zonnetje te zetten op een toepasselijk moment: de Nationale Vrijwilligersdag (7 december 2017).

KENNISBIJENKOMSTEN

Oplossingen voor zwerfafval bedenken en toepassen doe je niet alleen. Kennisbijeenkomsten over uiteenlopende aandachtsgebieden brengen mensen bij elkaar om kennis en praktijkvoorbeelden te delen. Sinds 2016 volgen veel gemeenten diverse trainingen op specifieke (gedrags)onderwerpen en themabijeenkomsten in de regio.

SCHOONSTE WINKELGEBIED VERKIEZING NOVEMBER

Gezonde competitie en positieve publiciteit prikkelen ondernemers om hoog te willen scoren in de jaarlijkse Schoonste Winkelgebied Verkiezing, waar in 2017 89 gemeenten aan meedoen. Een schone omgeving trekt tevreden klanten. De winnaar van 2016 is de Eindhovense Limburglaan.

Rosa Hoendervangers is teamleider bij Albert Heijn De Vijfhoek, Deventer

‘Prettig werken in een schone omgeving’

Rosa Hoendervangers zorgt er met haar Albert Heijn-team voor dat het schoon is rondom de winkel. ‘We rapen allemaal weleens wat op.’

tekst Margriet Zuidgeest beeld Janine Bekker

‘Het is voor ons als bedrijf belangrijk het schoon te houden rondom de winkel. Een schone omgeving is prettig om in te werken; het geeft rust en overzicht. En het heeft een goede uitstraling naar de omgeving. We hopen dat we daardoor ook anderen motiveren om het schoon te houden. Elke dag plannen we iemand in voor schoonmaakwerkzaamheden. Maar alle collega's rapen weleens wat op om het weg te gooien.’

NIEUWE GENERATIE

‘Onze vestiging heeft als bedrijfsfocus Beste in de Buurt. Die buurt willen we dan ook schoonhouden. Dus hebben we - samen met onze burens, basisschool De Wizard - meegedaan aan de Landelijke Opschoondag. Belangrijk dat juist kinderen zich bewust worden van rondslingerend afval; zij zijn tenslotte de nieuwe generatie. ‘Ha, we mogen een Albert Heijnjasje aan!’ , riepen ze enthousiast. Wat volgde, was een wel heel fanatieke schoonmaakactie!’

REPUTATIE

‘De dag zelf sprong het kinderlijke enthousiasme meteen over op buurtbewoners en klanten. Sommigen stapten zelfs van de fiets om te vragen wat we aan het doen waren! Dat wij als supermarkt ons inspanden om het ook buiten netjes te houden, viel op. We hebben nu dus een reputatie hoog te houden.’

ZWERFAFVALVERGOEDING

Extra geld voor een schone gemeente

De zwerfafvalvergoeding maakt het gemeenten mogelijk om extra ideeën om zwerfafval te voorkomen en op te ruimen, uit te voeren. Dat leidt tot mooie initiatieven zoals de Big Bellies in Haarlem.

tekst Else de Jonge beeld NederlandSchoon

Afvalbakken met een perssysteem dat op zonne-energie werkt, waardoor ze vijf keer meer afval kunnen herbergen dan de doorsnee afvalbak. Speciale software monitort of ze vol zijn. Sinds deze *Big Bellies* in het centrum van Haarlem staan, ligt er een stuk minder zwerfvuil. Of neem de gemeente Nijmegen. Onder het motto 'Nijmegen Schoon Heel Gewoon' werd daar een project gestart rond ruim twintig afval-hotspots in de stad. Met onder meer borden bij ondergrondse afvalcontainers die aansporen tot het juiste gedrag en afvalcoaches die burgers enthousiasmeren voor een schone stad, gaat men er met succes de strijd aan tegen zwerfafval.

GELD VOOR GEMEENTEN

Voor zowel het Haarlemse initiatief als het Nijmeegse project wordt de zwerfafvalvergoeding ingezet, die bedoeld is voor inspanningen om zwerfafval te lijf te gaan. Elke Nederlandse gemeente komt in aanmerking voor deze vergoeding en kan die aanvragen aan de hand van een goed uitgewerkt plan. Het moet daarbij gaan om extra inzet voor de aanpak en preventie van zwerfvuil; reguliere activiteiten worden niet vergoed. Voor alle Nederlandse gemeenten samen is tot en met het jaar 2022 jaarlijks 20 miljoen euro beschikbaar. Het Afvalfonds Verpakkingen

BESCHIKBARE BUDGET IS 20 MILJOEN EURO PER JAAR

53% VAN DE GEMEENTEN HEEFT ZWERFAFVAL HOOG OP DE AGENDA STAAN

BIJ 60% IS DE ZWERFAFVALAANPAK GEÏNSPIREERD DOOR ANDERE GEMEENTEN

88% VINDT DE SAMENWERKING MET INWONERS ERG BELANGRIJK VOOR EEN SUCCESVOLLE AANPAK

74,5% DOET MEE AAN OPSCHOONACTIES DANKZIJ DE ZWERFAFVALVERGOEDING

stelt dat bedrag aan gemeenten beschikbaar. In 2012 legden ze dat met het ministerie van Infrastructuur & Milieu en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten vast in een overeenkomst. Inmiddels hebben bijna alle gemeenten al eens gebruik gemaakt van de zwerfafvalvergoeding.

OPGERUIMD LEUSDEN

Ook in Leusden wordt gebruik gemaakt van de zwerfafvalvergoeding. Bij activiteitencentrum Fort 33, een favoriete hangplek van veel plaatselijke jongeren, zijn extra afvalbakken geplaatst. In dezelfde gemeente kun je op zaterdagmorgen zomaar een groep enthousiaste vrijwilligers tegenkomen die er, gewapend met prikstokken en handschoenen, op uit trekt om rondslingerend afval op te ruimen. In een paar uur tijd verzamelen ze vaak tientallen vuilniszakken zwerfafval dat zonder hun inspanningen zou blijven liggen. Het zijn activiteiten van *Opgeruimd Leusden*, een initiatief van vier lokale partners die samen opschoonochtenden, educatieve activiteiten en bewustwordingscampagnes organiseren. Het doel: van Leusden een schone en opgeruimde stad maken.

Zaterdagochtend: een groep enthousiaste vrijwilligers trekt eropuit, gewapend met prikstokken en handschoenen

AVONDVIERDAAGSE

Tijdens de Avondvierdaagse, afgelopen zomer, kregen wandelaars bij de start van *Opgeruimd Leusden* een plastic tasje uitgereikt om zwerfafval in te verzamelen dat ze aan het eind van de avond konden inleveren. Groepen en individuele lopers die dat deden, maakten kans op een prijs: basisschool Het Cristal won een beker, loper Teun van Wijk een slagroomtaart. En *Opgeruimd Leusden* doet meer. De organisatie voorziet scholen die afvalvrij willen worden van advies en levert educatief materiaal dat kinderen het scheiden van afval op een speelse manier bijbrengt. Wie in de eigen wijk actief wil worden om de buurt samen met anderen schoon te houden, kan daarbij advies en leenmaterialen – prikstokken, handschoenen – van *Opgeruimd Leusden* krijgen. Zo laat *Opgeruimd Leusden* op een positieve manier zien hoe inwoners hun leefomgeving samen kunnen schoonmaken én schoonhouden.

HET UITKEREN VAN DE ZWERFAFVALVERGOEDING is een samenwerking tussen het Afvalfonds Verpakkingen, NederlandSchoon en Nedvang.

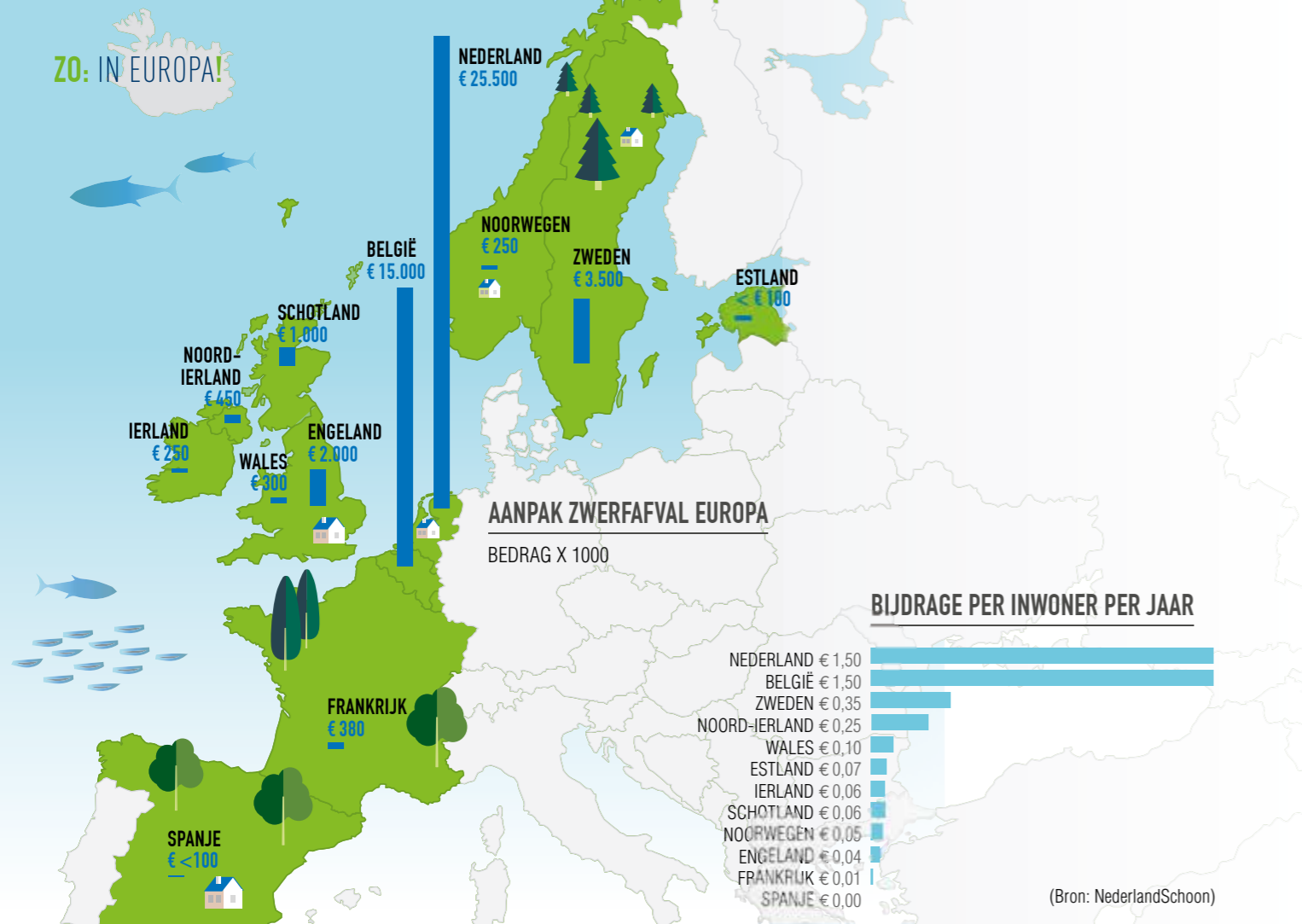
Samen opruimen in de eigen buurt

Opgeruimd Leusden in actie

Op veel plekken in Nederland liepen kinderen een schone Avond4daagse

Nederland zet de toon in Europa

Al vijf jaar is Nederland een van de drijvende krachten achter het Europese samenwerkingsverband Clean Europe Network. Die positie danken we aan de focus en financiële toewijding in ons land om zwerfafval aan te pakken.

tekst Manon Laterveer-de Beer beeld Saskia Jansen

NederlandSchoon is al 25 jaar bezig met zwerfafval. Daarmee nemen we een unieke positie in binnen Europa, weten we van de andere landen die zich hebben aangesloten bij het Clean Europe Network (CEN). Deze samenwerking werd mede op initiatief van NederlandSchoon in 2011 opgericht en groeit nog steeds. Doorgaans richten organisaties zich behalve op zwerfafval ook

op onderwerpen als graffiti, schone lucht en hondenpoep. De grote toewijding van Nederland aan het voorkomen en opruimen van zwerfafval blijkt ook uit de financiële investering. In Nederland is de bijdrage voor een nationale schoonorganisatie 5,5 miljoen en is er 20 miljoen zwerfafvalvergoeding voor gemeenten. Samen met België lopen we hiermee op kop.

EFFECTIEF

Speerpunt van het CEN is het ontstaan van zwerfafval steeds beter tegengaan. Wanneer ieder zijn verantwoordelijkheid neemt, kunnen we het probleem bij de bron aanpakken zodat we geen zwerfafval veroorzaken. Gedragsverandering is effectief maar gebeurt niet vanzelf. Er moet doorlopend en professioneel aandacht aan worden besteed door middel van adequate communicatie zoals via voorzieningen en educatie. Behalve burgers moeten ook overheden en bedrijven hun aandeel leveren. Het CEN zet in op het delen van kennis en ervaring en op samenwerken tussen de Europese landen onderling.

MONITORING

Een van de onderwerpen waarover we in Nederland al veel kennis

hebben vergaard, is het monitoren van zwerfafval. Hoe schoon, objectief gemeten, is het? Daarvoor gebruiken we een meting die door NederlandSchoon en kennisplatform CROW is ontwikkeld. Het is de zogenaamde beeldmethode: een monitoring-systeem waarbij je naar beelden kijkt van de omgeving die zijn gerelateerd aan de hoeveelheid geteld zwerfafval. Dat mondt uit in gradaties van heel schoon, A+, tot heel vies, D. Om het te professionaliseren en het landelijk aan te bieden hebben Rijkswaterstaat en de NVRD de systematiek doorontwikkeld en verfijnd. Het CEN heeft inmiddels een Europees monitoringssysteem opgezet. Met de kennis en de ervaring die Nederland al heeft, kunnen we daar een belangrijke bijdrage aan leveren.

‘Maak het makkelijk!’

We zien het dagelijks: lege blikjes, verpakkingsafval of rondvliegende papiertjes. Om dat zwerfafval te verminderen moeten we ons gedrag veranderen. Maar hoe? Vier vragen aan gedragspsycholoog Kevin de Goede.

tekst Margriet Zuidgeest beeld Eva Freling

IS GEDRAG MAKKELIJK TE BEÏNVLOEDEN?

‘Nou nee, want het is geen trucje. Simpelweg zeggen: “Doe dit of dat niet meer”, werkt niet. Gedrag is vaak gebaseerd op automatismen waar mensen zich niet van bewust zijn, zoals het voldoen aan de sociale norm, oftewel de onbewuste gedachte: wat andere mensen doen is goed. Een ander principe is: autonomie, zelf willen beslissen dus. Als mensen zich gedwongen voelen te veranderen, gaan hun hakken in het zand.’

HOE KUNNEN GEMEENTEN EN OVERHEID HELPEN OM GEDRAG TE VERANDEREN?

‘Grofweg op drie manieren. Ten eerste: benadruk dat ieders bijdrage helpt. En beloon het met aandacht of met een leuke, onverwachte attentie. Het hoeft geen geld te zijn. Een beloning in geld draagt meestal niet bij aan verinnerlijking van drijfveren. Ten tweede: stimuleer het goede gevoel. Als mensen opruimen omdat het goed voelt en ze het belangrijk vinden, dan zijn ze intrinsiek gemotiveerd. Vooral als ze merken dat anderen het waarderen dat ze opruimen. Die innerlijke overtuiging is uiteindelijk de beste motivatie, die het langste duurt. Ten slotte werkt het om mensen autonoom te laten zijn in hun keuzes om schoon te maken. Laat ze zelf bepalen hoe ze de actie willen invullen. Dan wordt het ook hun ‘eigen’ activiteit. Anderzijds zijn er altijd mensen die het prettig vinden om mee te doen aan een goed voorbereide actie.’

Kevin de Goede werkt bij gedragsveranderingsbureau Dijksterhuis & van Baaren

WAAR MOET JE VOORAL REKENING MEE HOUDEN BIJ GEDRAGSBEÏNVLOEDING?

‘Dat het tijd kost. Je verandert routines en gewoontes niet zomaar van de ene op de andere dag. Bovendien is veranderen lastig, kijk maar naar alle goede voornemens in januari.’

NOG ANDERE TIPS?

‘Maak het mensen makkelijk! Plaats zichtbare afvalbakken die schoon en heel zijn. Belangrijk: zet ze op plekken waar het nodig is, zoals bij bankjes, bushaltes en eettentjes. En vaak geldt: schoon blijft schoon.’

SCHOON BELONEN

Wie opruimt, wordt beloond!

Binnen de pilot Schoon Belonen geven gemeentes een beloning in geld of natura voor het inzamelen en opruimen van zwerfafval.

tekst Else de Jonge beeld NederlandSchoon

Blikjes, flesjes, zakjes, pakjes: eenmaal leeg horen ze thuis in de afvalbak. Niet alleen omdat onze buurten er fraaier uitzien zonder zwerfafval, maar ook omdat veel afval kan worden hergebruikt voor nieuwe producten. Gemeentes werken in de pilot Schoon Belonen samen met maatschappelijke organisaties zoals scholen, kerken, sport- en scoutingclubs aan het inzamelen van zwerfafval. De manier van belonen verschilt per gemeente. Apeldoorn bijvoorbeeld, belooft met geld per flesje of blikje, Barendrecht per zak en op basis van de omvang van het opruimgebied. Veel scholen sparen voor beloningen in natura zoals educatieve programma's en uitjes. Sportclubs koppelen het spaardoel vooral aan nieuwe materialen. De pilot, die tot eind 2017 duurt, moet uitwijzen welke beloningsvormen tot de grootste afname van zwerfafval leiden en uiteindelijk resulteren in een landelijke uitrol.

NIEUWE ZEILBOOT VOOR ZEEKADETTEN

In de gemeente Rotterdam doen tientallen organisaties mee aan Schoon Belonen. Een van de deelnemende jeugdverenigingen is het Rotterdamse Zeekadetkorps. Leden van de vereniging – kinderen en jongeren van 9 tot 24 jaar – brengen de zaterdagen met leeftijdsgenoten door op een schip en leren er van alles over het belang van schoon water. Zwerfafval opruimen in de haven van Rotterdam

Recycling!
Veel zwerfafval kan worden hergebruikt voor nieuwe producten

Bergen op Zoom
Bronckhorst
Delft
Den Haag
Ermelo
Haren
Goeree-Overflakkee
Huizen
Oosterhout
Soest
Westervoort
Utrecht

IN TOTAAL DOEN
102 GEMEENTEN MEE!

Aan de slag in Westervoort

Zwerfafval opruimen in de haven van Rotterdam

De atletiekvereniging in Huizen in actie

doen de zeekadetten al veel langer. Geregeld trekken ze er in groepjes een paar uur op uit voor een opschoonactie. Ze vinden het belangrijk daarmee bij te dragen aan een schoner milieu. Sinds Schoon Belonen is begonnen, halen ze nog meer op. De jongeren én hun ouders verzamelen ook zwerfafval in hun eigen woonomgeving.

AANTREKKELIJK

Dat het inzamelen van zwerfafval geld oplevert, maakt het voor de zeekadetten extra aantrekkelijk. De vereniging bekostigt er deels het onderhoud van de boten mee en kan het bedrag dat de jongeren moeten betalen voor hun lidmaatschap mede dankzij deze inkomsten lager houden. De beloning die de jongeren ontvangen voor hun inzet, is een welkome aanvulling op de clubkas.

GROENE VOETBALCLUB NU NOG GROENER

Dat de jeugdvoetbalvereniging van het Brabantse Chaam een groene mentaliteit heeft, was al gebleken uit de zonnepanelen op het kantinedak en de ledverlichting langs de velden. Sinds enige tijd doet VV Chaam ook actief aan afval verzamelen en scheiden. Clubleden leerden daarover op een spellendag, waarbij teams punten konden scoren met het zo snel mogelijk scheiden van diverse typen zwerfafval: karton, blikjes, petflesjes. De spellendag was ook de aftrap voor VV Chaams deelname aan Schoon Belonen.

SCHOON VOETBALVELD

De voetbalclub heeft van het verzamelen en scheiden van afval een reguliere verenigingsactiviteit gemaakt. De gemeente keert per ingeleverde zak een klein bedrag uit aan de sportclub. Van het geld dat zo bij elkaar gespaard wordt, wil de vereniging een leuke actie organiseren. De kinderen mogen zelf bepalen wat die actie gaat worden. Meedoen aan Schoon Belonen leidt tot een schoon voetbalveld en tot bewustwording over het belang van een schone leefomgeving, stelt voorzitter Daniël Elst. Hij vindt het daarnaast leuk voor de kinderen dat ze samen iets kunnen doen om een beloning voor hun sportclub binnen te halen.

SCHOON BELONEN is een initiatief van de VNG, Natuur & Milieu en het Afvalfonds Verpakkingen.

OOK BIJDRAGEN AAN EEN SCHOON NEDERLAND?
Word Supporter van Schoon!
www.supportervanschoon.nl

Dit magazine is gedrukt op papier van
100% recyclede vezels (Cyclus Offset).